

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ**

з навчальної дисципліни

„Сімейне право”

(відповідно до вимог ECTS)

для студентів зі спеціальності 7.060100 «Правознавство»
напрямку підготовки 0603 «Право»

Курс – IV, семестр – 7

Затверджено на спільному
засіданні кафедр цивільного
права № 1 та № 2
(протокол № 1
від «02» вересня 2021 р.)
Завідувач кафедри № 1
Борисова В.І.
Завідувач кафедри № 2
Яроцький В.Л.

Харків-2021

Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни “Сімейне право” (відповідно до вимог ECTS) / Уклад.: _____ – Х.: Національна юрид. акад. України, 2021. - ____ с.

Укладачі: Балюк В.М.
Баранова Л.М.
Бєгова Т.І.
Борисова В.І.
Долгополова Л.М.
Замуравкіна Р.М.
Кривобок С.В.
Лютикова П.В.
Новикова В.В.
Соловйов О.М.
Явор О.А.

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою академії
(протокол № _____ від _____ 2021 р.)*

ВСТУП

З прийняттям 10 січня 2002 року Сімейного кодексу України регулювання сімейних відносин здійснюється на оновлених засадах з метою зміцнення сім'ї як соціального інституту і як союзу конкретних осіб і утвердження почуття обов'язку перед батьками, дітьми та іншими членами сім'ї і побудови сімейних відносин на паритетних засадах, на почуття взаємної любові та поваги, взаємодопомоги і підтримки; забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, можливістю духовного та фізичного розвитку.

Завданням навчальної дисципліни «Сімейне право» є:

- опанування студентами необхідними теоретичними положеннями, що вироблені сімейно-правовою доктриною;
- освоєння нормативно-правового матеріалу (джерел сімейного права);
- ознайомлення з судовою та іншою практикою застосування норм сімейного права.

Навчальна дисципліна «Сімейне право» передбачає вивчення питань щодо:

- предмета сімейного права, зокрема, особистих немайнових відносин, які формуються між конкретними членами сім'ї і нерозривно пов'язані з перебуванням у шлюбі чи відносинами родинності; виявлення особливостей врегульованих ним майнових відносин, які переважно не носять вартісного характеру;
- особливостей юридичних фактів, на підставі яких виникають сімейні правовідносини, права та обов'язки членів сім'ї (шлюб, родинність, усиновлення тощо);
- особливостей суб'єктного складу (учасників) сімейних правовідносин (подружжя, батьки, діти, інші родичі);
- функцій сімейного права;
- метода сімейно-правового регулювання;

- основних ідей (принципів) сімейного права;
- правових наслідків припинення чи розірвання шлюбу.

Вивчення сімейного права забезпечується такими формами навчальної роботи: лекціями, практичними заняттями, консультаціями, індивідуальними навчально-дослідними завданнями, самостійною роботою студентів. Форми навчальної роботи методично забезпечуються програмою навчальної дисципліни «Сімейне право України», завданнями до практичних занять з «Сімейного права України» для студентів IV курсу, завданнями для індивідуальної роботи студентів, тестами.

Оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни «Сімейне право України» здійснюється на основі результатів поточного модульного контролю (ПМК) і підсумкового контролю знань (ПКЗ). Підсумковою формою контролю знань студентів є залік, яким визначається рівень засвоєння теоретичних знань, вміння застосовувати ці знання при вирішенні практичних питань.

2. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Тема	Всього годин	У тому числі		
			лекції	практич ні заняття	самості йна робота
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ I. Загальні положення сімейного права. Шлюб. Права та обов'язки подружжя					
1	Загальні положення сімейного права	4	2	-	2
2	Шлюб	6	2	2	2
3	Особисті немайнові права подружжя	4	2	-	2
4	Майнові права та обов'язки подружжя	6	2	2	2
5	Припинення шлюбу	6	2	2	2
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ II. Визначення походження дитини. Права та обов'язки батьків, дітей, інших членів сім'ї та родичів. Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування					
6	Визначення походження дитини. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків батьків і дітей	6	2	2	2
7	Визначення походження дитини. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків батьків і дітей	8	4	4	-
8	Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування	6	2	2	2
9	Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів	4	2	-	2
Всього		54*	20	16	18

* Індивідуальна робота – 4 год.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “СІМЕЙНЕ ПРАВО“

1. Загальні положення сімейного права

Поняття сімейного права як підгалузі цивільного права. Предмет та метод сімейного права. Загальні засади сімейного законодавства. Сімейне законодавство. Сімейний кодекс – основний акт сімейного законодавства. Характеристика інших актів сімейного законодавства.

Сімейні відносини. Поняття сім'ї у праві. Юридичні факти в сімейному праві. Спорідненість та свояцтво, їх юридичне значення. Поняття, види та зміст сімейних правовідносин. Суб'єкти й об'єкти сімейних правовідносин. Здійснення сімейних прав і виконання обов'язків. Захист сімейних прав.

2. Шлюб

Поняття шлюбу. Умови реєстрації шлюбу та перешкоди до його укладення. Заручини. Державна реєстрація шлюбу та її правове значення. Недійсність шлюбу. Підстави недійсності шлюбу. Правові наслідки недійсності шлюбу. Визнання шлюбу неукладеним.

3. Особисті немайнові права подружжя

Поняття та зміст особистих немайнових правовідносин подружжя, їх особливості. Види особистих немайнових прав: право на материнство та батьківство; право дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності; право на зміну прізвища; право на розподіл обов'язків та спільне вирішення питань життя сім'ї; право на свободу та особисту недоторканність.

4. Майнові права та обов'язки подружжя

Майнові правовідносини подружжя, їх види. Право приватної власності кожного з подружжя на майно. Право спільної сумісної власності подружжя, підстави його виникнення та порядок здійснення. Право подружжя на укладення договорів між собою. Здійснення права спільної сумісної власності після розірвання шлюбу. Право на майно жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або у будь-якому іншому шлюбі.

Права та обов'язки подружжя по утриманню. Право одного з подружжя на утримання і способи його надання. Договір подружжя про надання утримання. Право на утримання після розірвання шлюбу. Визначення розміру аліментів за рішенням суду. Припинення права на утримання. Припинення права на утримання за домовленістю сторін. Позбавлення права

на утримання або обмеження його строком. Право кожного з подружжя на утримання у разі проживання з ним дитини і підстави припинення такого утримання. Право на утримання жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою або у будь-якому іншому шлюбі.

Поняття шлюбного договору і право на його укладення. Зміст, форма та час дії шлюбного договору. Зміна умов шлюбного договору. Розірвання шлюбного договору та визнання його недійсним.

5. Припинення шлюбу

Підстави припинення шлюбу. Припинення шлюбу внаслідок його розірвання. Розірвання шлюбу державними органами РАЦС. Визнання розірвання шлюбу фіктивним. Розірвання шлюбу в судовому порядку.

6. Визначення походження дитини. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків батьків і дітей

Визначення походження дитини від матері та батька, які перебувають між собою у шлюбі. Визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою. Встановлення факту батьківства (материнства) за рішенням суду. Оспорування батьківства та материнства.

7. Права та обов'язки батьків і дітей

Особисті немайнові права й обов'язки батьків і дітей. Види особистих немайнових прав. Рівність прав та обов'язків батьків щодо дитини. Рівність прав та обов'язків дітей щодо батьків. Права батьків по захисту прав дитини. Права та обов'язки неповнолітніх батьків. Здійснення батьківських прав і виконання батьківських обов'язків. Вирішення батьками питань щодо виховання дитини. Відповідальність батьків за неналежне здійснення батьківських прав і обов'язків. Позбавлення батьківських прав. Поновлення батьківських прав. Відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав.

Майнові права та обов'язки батьків і дітей. Роздільність майна батьків і дітей. Право власності дитини на майно, призначене для її розвитку, навчання та виховання. Умови, за яких може виникнути спільна сумісна власність батьків і дітей. Управління майном дитини. Право власності на аліменти, одержані на дитину.

Обов'язки батьків утримувати дитину. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину. Визначення розміру аліментів, зміна розміру аліментів. Стягнення аліментів за минулий час і заборгованості за аліментами. Відповідальність за прострочення сплати аліментів. Договір між

батьками про сплату аліментів на дитину. Припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей. Обов'язок дітей утримувати батьків та його виконання.

8. Влаштування дітей–сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування

Державна охорона дітей–сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Форми влаштування дітей–сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Поняття та сутність усиновлення. Умови, порядок і правові наслідки усиновлення. Визнання усиновлення недійсним. Скасування усиновлення. Позбавлення усиновлювача батьківських прав. Особливості усиновлення за участю іноземців та осіб без громадянства.

Поняття та значення опіки. Встановлення опіки над дітьми та піклування про них. Права дитини, над якою встановлено опіку або піклування. Права і обов'язки опікунів та піклувальників. Припинення опіки над дитиною та піклування. Звільнення опікуна або піклувальника дитини від їх обов'язків.

Поняття патронату над дітьми. Підстави виникнення патронату над дітьми. Договір про патронат. Припинення патронату над дітьми. Інші форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.

Поняття прийомної сім'ї, порядок її створення. Поняття дитячого будинку сімейного типу. Створення дитячого будинку сімейного типу. Договір про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу.

9. Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів

Особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів, їх характеристика. Види особистих немайнових прав і обов'язків інших членів сім'ї та родичів: право на виховання; право на захист дітей; право на спілкування; обов'язки щодо піклування.

Зобов'язання інших членів сім'ї та родичів по утриманню. Обов'язок по утриманню інших членів сім'ї та родичів. Розмір аліментів, що стягуються з інших членів сім'ї та родичів, строки їх стягнення. Зміна розміру аліментів та звільнення від їх сплати.

4. ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. ШЛЮБ.

УМОВИ І ПОРЯДОК ЙОГО УКЛАДАННЯ.

1. До державного органу реєстрації актів цивільного стану (РАЦС) Дзержинського р-ну м. Харкова звернулася Ш. із заявою про реєстрацію шлюбу. При цьому вона пояснила, що П. – особа, з якою вони вирішили зареєструвати шлюб, – на день подання заяви є відсутнім, бо перебуває у відрядженні за кордоном і повернеться до м. Харкова через 6 місяців. Ш. подала нотаріально завірену письмову заяву від П., відповідно до якої останній згоден на реєстрацію шлюбу з заявителькою. Через свою відсутність П. просить орган РАЦС, по-перше, прийняти його заяву про реєстрацію шлюбу із Ш. і, по-друге, зареєструвати їх шлюб. Робітник органу РАЦС відмовив у задоволенні заяви, посилаючись на ч. 2 ст. 28 СК, відповідно до якої заява про реєстрацію шлюбу подається жінкою та чоловіком особисто. У зв'язку з цим Ш. подала позов до суду.

На яке коло питань розраховано дане завдання?

Як слід вирішити спір?

Чи змінилося б рішення, якщо б заява П. мала просту письмову форму?

2. До суду звернувся К. із заявою про розірвання шлюбу. В заяві вказувалося, що подружжя К. зареєструвало шлюб шість місяців тому. Дітей у цьому шлюбі не мають. К. (позивач) не може більше проживати однією сім'єю з дружиною у зв'язку з тим, що вона є тяжко хворою – страждає на епілепсію. Під час реєстрації шлюбу К. приховала свою хворобу від позивача, хоча той неодноразово пропонував пройти медичне обстеження, вважаючи його обов'язковим. У зв'язку з наведеним позивач вирішив, що

подальше збереження шлюбу суперечить його інтересам, і просить суд розірвати шлюб з відпівдачкою. На судовому засіданні дружина К. (відпівдачка) заперечувала проти розірвання шлюбу, і до матеріалів справи додала медичну довідку, в якій зазначена її вагітність.

На яке коло питань розраховано дане завдання?

Як слід вирішити спір?

Чи змінилося б рішення, якщо б дружина не надала довідку про вагітність?

3. До органу РАЦС із заявою про реєстрацію шлюбу звернулися Ш. та П. Вони просили зареєструвати шлюб через три дні у зв'язку з тим, що Ш. через п'ять днів має виїжджати на один рік за кордон працювати. Наступного дня до органу РАЦС звернулася Ш. – мати Ш. із заявою про неможливість реєстрації шлюбу її сина. В заяві вона пояснила, що П. є неповнолітньою, їй виповнилося лише 16 років. Крім того, Ш. – рідний син заявительки, а П. – усиновлена дитина, яка проживає в сім'ї близько 10 років. П. була усиновлена тому, що вона є дитиною двоюрідного брата Ш., який разом з дружиною загинув у автомобільній катастрофі. Таким чином, П., по-перше, є родичкою Ш., по-друге, фактично доводиться сестрою її синові, бо проживає в сім'ї як усиновлена дитина, і, по-третє, неповнолітня.

На яке коло питань розраховано дане завдання?

Яке рішення має прийняти орган РАЦС?

4. До суду звернувся Т. з заявою про розірвання договору дарування між ним та С. За цим договором Т. передав С. (своїй нареченій) каблучку з діамантом дуже великої вартості. Шлюб між сторонами зареєстровано не було у зв'язку з відмовою нареченої. Вважаючи такий вчинок своєї колишньої нареченої таким, що ганьбить його перед друзями та родичами. Т. просив повернути його каблучку в добровільному порядку. С. відмовилася це зробити, і відшкодувати заподіяну йому моральну шкоду. На позов Т. С.

подала зустрічний позов, в якому вказала, що відмовилася від реєстрації шлюбу бо дізналася про деякі обставини особистого життя свого нареченого. Як їй стало відомо, в селі, де мешкають батьки Т., є жінка, з якою він був у фактичному шлюбі більше двох років. Т. має маленьку дитину, яку він відмовляється утримувати. Така поведінка її нареченого і відвернула її від укладання шлюбу. Тому С. просила суд не розривати договір дарування, тим більше, що каблучку вона вже продала, а грошей на відшкодування Т. їй вартості не має. Крім того, С. вважає, що колишній наречений повинен відшкодувати моральну шкоду, яку їй завдав.

На яке коло питань розраховано дане завдання?

Яке рішення має винести суд?

Чи змінилося б рішення суду про розірвання договору дарування, якщо б сторони перебували у зареєстрованому шлюбі?

5. 25.01.2006 року органом РАЦС був зареєстрований шлюб між П. та К. Після реєстрації шлюбу чоловік зразу ж відправився у відрядження на два тижні (морським видом транспорту). В цей час, коли П. знаходився у відрядженні, було штормове попередження. Наступного дня було передано про затанувше судно, яке по якимось причинам не було попереджене про шторм, і знаходилося у відкритому морі. Нікого не вдалося врятувати. В цьому ж затанувшому судні знаходився і П. Дружина була повідомлена про загибель свого чоловіка.

20.03.2008 року між дружиною загиблого П. і гр. І. було зареєстровано шлюб. Але 15.05.2008 року з'явився П. і розповів, що йому вдалося врятуватися. Дружина дуже зраділа поверненню чоловіка, але в розпачі, що ж їй робити, адже вона знаходиться у повторному шлюбі з іншим чоловіком.

П. звернувся до адвоката за роз'ясненням стосовно поновлення шлюбу між ним та його дружиною.

Як слід вирішити спір?

6. Г. та К. подали заяву до органу РАЦС про реєстрацію шлюбу. В заяві сторони просили зареєструвати їх шлюб через три дні, на підставі вагітності К. майбутньої дружини Г.

Орган РАЦС відмовив у реєстрації шлюбу в такий короткий термін, мотивуючи свою відмову тим, що в них багато заплановано реєстрації шлюбів саме в той день на який просили сторони. Орган РАЦС запропонував розглянути заяву протягом двох тижнів, та повідомити сторін про день та час реєстрації шлюбу.

Сторони не згодні з такою пропозицією і звернулися до адвоката за роз'ясненнями стосовно протиправних дій органу РАЦС.

Дайте юридично обгрунтоване пояснення по справі.

Чи змінилося б рішення, якщо б жінка не була вагітною?

Тема 2.

Майнові права та обов'язки подружжя

7. В. та її чоловік – Ш., які перебувають у шлюбі протягом 8 років і мають двох малолітніх дітей (трьох та шести років), звернулися до нотаріуса з проханням посвідчити їх шлюбний договір. Сторони бажають внести до цього договору такі умови: а) усе нерухоме майно, яке буде подаровано кожному з них протягом перших п'яти років після укладення шлюбного договору, буде належати їм на праві спільної сумісної власності; б) В. передає у спільну сумісну власність подружжя автомобіль "Мерседес", який належить їй на праві приватної власності; в) В. відмовляється на майбутнє від пред`явлення до свого чоловіка вимог, щодо утримання їх малолітніх дітей; г) Ш. бере на себе обов'язок надати у користування дружини та дітей житловий будинок, розташований на березі Чорного моря, який належить йому на праві приватної власності; г) Ш. зобов'язується також надати матері своєї дружини – О. право проживати в належній йому на праві власності квартирі в м. Тернопіль протягом усього

її життя; д) Ш. зобов'язується не претендувати на майно, що є спільною сумісною власністю подружжя у разі його поділу; е) В. зобов'язується не вступати у новий шлюб поки їх діти не досягнуть повноліття. Нотаріус відмовився посвідчити цей договір у зв'язку з тим, що деякі його умови не відповідають вимогам закону.

Чи правильно вчинив нотаріус?

Складіть проект шлюбного договору.

8. С. звернувся до суду з позовом про розірвання шлюбу. В позові було сказано, що подружжя С. проживали у шлюбі два роки. Їх відносини не були стабільними і коли їх стосунки стали вкрай напруженими подружжя звернулося до суду с заявою про встановлення режиму окремого проживання. Суд виніс відповідне рішення, керуючись ст.119 СК. Після спливу шести місяців після набрання чинності рішення суду, сторони примирилися і почали проживати разом. Через рік у них народилася дочка, батьком якої було записано чоловіка С. Пізніше дружина дізналася, що її чоловік – С. їй зраджує, має близькі стосунки з колегою по роботі, не відмовляється від зустрічей з іншими жінками. Це спонукало її припинити з ним подружні відносини і виїхати з дитиною в інше місце проживання. Пройшло три роки. С. не змінив своєї поведінки, тому С. звернулася до суду з позовом про розірвання шлюбу. Відповідач – С. пред'явив зустрічний позов до своєї дружини, в якому просив суд поділити майно, набуте подружжям за час шлюбу. С. відповіла, що сторони не набули у шлюбі спільного майна. Спочатку судом було встановлено режим окремого проживання подружжя. Останні три роки сторони жили окремо, тому і ділити їм нема чого.

Як треба вирішити спір?

9. Подружжя Ш. прожили у шлюбі 20 років. Під час розірвання шлюбу дружина поставила питання щодо поділу майна не в рівних

частках. Вона просила суд визнати за нею право на 4/5 спільного майна. Свої вимоги вона пояснювала тим, що під час шлюбу вона працювала значно більше, ніж її чоловік. Останній змінював неодноразово місце своєї праці, протягом тривалого часу шукав собі роботу, кожного разу пояснюючи своє небажання працювати різними сторонніми причинами. Позивачка вимушена була одночасно працювати в різних установах, підтримувала своїх батьків і практично сама виховала дочку. Останнім часом вона досягла значних успіхів в роботі, мала значні доходи і практично утримувала свого чоловіка. Ш. не погодився з твердженнями позивачки і пояснив, що він художник, йому потрібні умови для праці, позивачка увесь час перешкоджала розвитку його особистості, кожного разу вимагала гроші на сім'ю та дитину. Він працював як тільки міг і задовольняв потреби сім'ї. Щодо поділу майна подружжя, то Ш. заперечує проти визнання за ним меншої частки в праві на майно. Крім того, він включає до переліку майна, яке підлягає поділу, деякі речі, які залишилися у позивачки - дві каблучки з діамантами та норкове манто позивачки, яке є дуже коштовним, а також краски, які йому потрібні для малювання і які позивачка забрала з дому, коли залишала його.

Вирішіть справу.

Складіть проект рішення суду.

10. Між подружжям Н. при розірванні шлюбу виник спір з приводу поділу майна. Н. просив визнати за ним право на одну третину будинку, зареєстрованого в міському бюро інвентаризації на ім'я його дружини. За його словами цей будинок було придбано не тільки за рахунок коштів дружини, але і за його власні кошти, які він отримав у спадок від свого батька. Н.к просила визнати за нею половину суми премії, яку її чоловік одержав декілька років тому на архітектурному конкурсі. Премію він не вніс до сімейного бюджету, а поклав на свій рахунок у банк. Крім того дружина просила визнати за нею разом з дитиною право на проживання в

трикімнатній квартирі, яка належить подружжю Н. на праві спільної сумісної власності. Стосовно цієї квартири сторонами свого часу було укладено нотаріально посвідчений договір. Однак як тільки подружжя вирішило розірвати шлюб, чоловік поставив питання про припинення цього договору. Він вимагає надати йому можливість також проживати в квартирі в одній із трьох кімнат. Дружина заперечує проти цього. Крім того вона просила врахувати, що після розірвання шлюбу з нею залишається дитина. Тому усе спільне майно подружжя слід поділити не порівну між сторонами, а на три частки.

Яке рішення повинен винести суд?

11. П. у 2000 році був притягнутий до кримінальної відповідальності за вчинення злочину. У відшкодування шкоди був накладений арешт на майно: жилий будинок, піаніно, приймач і вклад банку на суму 12 000 грн. До суду звернулася дружина і просила виключити зі списку половину вкладу, $\frac{3}{4}$ частини будинку, що складає частку її і двох неповнолітніх дітей засудженого, а також піаніно, яке вона придбала за власні кошти. При розгляді справи було встановлено, що подружжя знаходиться у шлюбі з 1990 р., але з 2000 р. гр. П. залишив сім'ю і став мешкати окремо. Будинок, побудований подружжям у 1994 р., зареєстрований на ім'я П., вклад у банк від нього було прийнято в лютому 1999 р. У будинку проживає позивачка з двома дітьми. Після припинення сумісного життя подружжя не робило поділу майна.

Які обставини необхідно з'ясувати суду для вирішення справи?

Вирішіть справу.

Тема 3.

Припинення шлюбу. Недійсність шлюбу.

12. Б. звернувся до органу РАЦС з заявою про розірвання шлюбу з І. На його думку існують всі підстави для розірвання їх шлюбу безпосередньо

органом РАЦС, а саме: 1) діти подружжя досягли повноліття; 2) між ним та дружиною не має ніякого майнового спору; 3) останні два роки він прожив окремо від дружини у зв'язку з фактичним припиненням шлюбних відносин. Однак Б. відмовили в прийнятті заяви, мотивуючи тим, що розірвання його шлюбу з І. може бути здійснено органом РАЦС лише в разі існування взаємної згоди подружжя. Вважаючи, що його права порушені, Б. звернувся до суду.

Яке рішення повинен винести суд? Визначить умови для розірвання шлюбу органом РАЦС за взаємною заявою подружжя та за заявою одного з них.

13. Подружжя Ч. подало до суду спільну заяву про розірвання шлюбу. В заяві було вказано, що сторони прожили в шлюбі протягом 6 років, мають двох неповнолітніх дітей п'яти та двох років. Сімейні стосунки сторін не склалися, тому вони бажають розірвати шлюб. Разом з заявою подружжя надало до суду письмовий договір, відповідно до якого діти після розірвання шлюбу будуть проживати разом з матір'ю. Батько дітей за договором зобов'язується надавати старшій дитині – синові утримання, яке буде відповідати $\frac{1}{4}$ його заробітку. У свою чергу Ч. зобов'язалася за договором змінити своє прізвище на дошлюбне – Г. Суд відмовив подружжю Ч. у прийнятті заяви, пояснивши це тим, що в ній сторони не вказали підстав розірвання шлюбу, а це позбавляє суд можливості винести остаточне рішення по справі.

Чи вправі суд відмовити ?

14. В січні 2004 р. І. звернулася до органу РАЦС з заявою про розірвання шлюбу з М. на той підставі, що її чоловік був засуджений за вчинення злочину до позбавлення волі на строк в три роки. Орган РАЦС виніс постанову про розірвання шлюбу подружжя. В січні 2007 р. І. померла, і її колишній чоловік звернувся до юридичної консультації за поясненням.

Справа в тому, що І. та М. не припиняли шлюбні відносини. Після дострокового звільнення М. з виправної колонії вони проживали однією сім'єю, у них народилась дитина, батьком якої був записан М. Що стосується заяви до органу РАЦС про розірвання шлюбу, та І. подала її під тиском з боку родичів. В зв'язку з цим, М. цікавить питання: чи є юридичні підстави для поновлення його шлюбу з І. та для подання їм відповідної заяви до суду.

Яке пояснення М. повинні дати юристи? Визначить підстави для поновлення шлюбу після його розірвання та для визнання розірваного шлюбу фіктивним.

15. Ч. звернувся з позовом до С. про визнання недійсним шлюбу. Зареєстрованого між померлим батьком позивача – В. і відповідачкою. Позивач показав, що реєстрацію шлюбу було проведено у приміщенні лікарні без додержання місячного строку від дня подачі заяви до органів РАЦС і що цей шлюб є фіктивним, бо його укладено напередодні смерті В. лише з метою позбавити спадщини його єдиного спадкоємця за законом – сина, з яким померлий був у поганих стосунках. На суді виявилось, що В. і С. дійсно довгий час проживали однією сім'єю, були у близьких стосунках. Лікар, викликаний як свідок, показав, що В. до моменту смерті перебував у свідомості

Як слід вирішити цю справу?

16. Подружжя П. прожило у шлюбі 10 років. П. поїхав до іншого міста. Там, не розірвавши свого шлюбу з П., він підробив документи і зареєстрував шлюб з А., яка прийняла прізвище чоловіка. Через рік у них народилась дитина. Коли про це дізналася перша дружина П., вона пред'явила позов про визнання шлюбу свого чоловіка з А. недійсним. У суді А. проти позову заперечувала, стверджувала, що нічого не знала про нерозірваний Шлюб П. Останній проти позову про визнання шлюбу недійсним не заперечував, бо мав намір повернутися до першої дружини. У зв'язку з цим А. поставила в

суді питання про те, щоб залишити дитині прізвище батька – П., а також про стягнення аліментів на утримання дитини і про стягнення аліментів на її користь у зв'язку з непрацездатністю. Крім того, в суді постало питання про поділ майна П. з його другою дружиною. В період шлюбу ними було придбано меблевий гарнітур вартістю 5000грн. і на ім'я П. внесено вклад до банку в сумі 10 000 грн.

Як слід вирішити цей спір?

Чи зміниться рішення, якщо суд установить, що А. знала про нерозірваний шлюб П. з першою дружиною?

Тема 4.

Визначення походження дітей

17. Ш. пред'явила позов до В. про визнання батьківства і стягнення аліментів. Позивачка зазначила, що з травня 2006 р. по січень 2007 р. перебувала з відповідачем у фактичних шлюбних відносинах, в результаті чого в січні 2007 р. народила дочку. До народження дитини вони з відповідачем і його матір'ю мешкали у квартирі В. і вели спільне господарство. Після повернення з пологового будинку вона також деякий час проживала в квартирі відповідача, але у зв'язку з відсутністю необхідних умов змушена була переселитися у свою квартиру. В. відвідував її і дитину протягом трьох місяців, купував дитині деякі речі, визнавав себе батьком. Оскільки відповідач відмовився зареєструватися як батько дитини, Ш. просила суд визнати В. батьком її доньки та зобов'язати його сплачувати аліменти на її утримання.

На яке коло питань розраховано завдання?

Як слід вирішити спір?

Чи змінилося б рішення, якщо б Воронов загинув до моменту народження дитини?

18. До органу РАЦС звернулася П. із заявою про реєстрацію народження свого сина. В її заяві вказано, що два тижні тому, пішовши в ліс за грибами із сестрою, в неї почалися пологи і вона народила хлопчика. Після того її було доправлено у місцеву лікарню, де вона разом із дитиною перебувала під наглядом медичного персоналу до дня виписки. На підтвердження факту народження нею дитини було подано медичну довідку про перебування дитини під наглядом лікувального закладу. Робітник органу РАЦС відмовив П. в реєстрації народження дитини.

Чи правильно зробив робітник органу РАЦС?

Чи змінилося б рішення, якщо б під час пологів була присутня не тільки сестра породіллі, а ще й її мати?

19. Д. звернулася з позовом до І. про стягнення аліментів на сина, посилаючись на те, що вона прожила із відповідачем у зареєстрованому шлюбі з березня 2004 р. по лютий 2007 р. В липні 2007 р. вона повторно вийшла заміж, а 10 листопада 2007 р. народила сина, батьком якого при реєстрації народження записано відповідача. І. пред'явив зустрічний позов про оспорювання батьківства, зазначаючи, що оскільки дитина народилася доношеною через 9 місяців після припинення шлюбу, то він не є батьком дитини. До того ж при реєстрації народження дитини він особисто ніяких заяв про запис його батьком дитини не подавав.

На яке коло питань розраховане завдання?

Як слід вирішити спір?

20. Б. 15 січня 2007 р. народила доньку, перебуваючи у зареєстрованому шлюбі. Під час реєстрації народження дівчинки, що проводилася 5 лютого 2007 р., її батьком був записаний чоловік її матері. 10 січня 2008р. Б. звернулася з позовом до суду про виключення запису про свого чоловіка як про батька дитини з актового запису про її народження. При цьому вона посилалася на те, що він не є біологічним батьком дитини,

спільно з ними не проживає вже протягом тривалого часу і взагалі вона планує невдовзі з ним розлучитися.

Як слід вирішити спір?

Чи змінилося б рішення, якщо б Б. звернулася до суду 10 лютого 2008 р.?

Тема 5. Відповідальність батьків за неналежне виховання дитини.

21. До суду звернулася К. з позовом про повернення сина Артура від К. і К. – діда і баби дитини з боку батька. Позивачка вказала, що являючись матір'ю дворічного Артура, вона має право виховувати дитину, однак відповідачі перешкоджають їй у цьому і без законних підстав утримують хлопчика у себе. У висновку органів опіки і піклування вказувалося, що відповідачі більш забезпечені матеріально, ніж позивачка, піклуються про онука, але тому, що позивачка є матір'ю дитини, якій на момент розгляду спору виповнилося два роки, то доцільно передати сина їй. Районний суд позов задовольнив. К. і К., не згодившись з рішенням районного суду, звернулися в апеляційний суд.

Як треба вирішити спір?

Які види спорів про виховання дітей ви знаєте?

Які способи захисту права одного з подружжя, що проживає окремо від дитини, передбачені СК України?

22. У лютому 1997 року мати малолітньої І. загинула в автокатастрофі. У серпні того ж року І. - батько малолітньої І., був засуджений за вчинений злочин на 5 років позбавлення волі. І. був призначений опікун. У 2002 році І. був звільнений з місць позбавлення волі. Вважаючи себе батьком малолітньої, Іванов С. подав позов у суд про передачу йому дитини і припинення опіки над малолітньою І.

Яке рішення повинен винести суд?

Які факти суд бере до уваги при розгляді спорів, пов'язаних з вихованням дітей, а також при розгляді спорів про місце проживання малолітньої дитини?

23. Рішенням Держинського районного суду м. Харкова позбавлені батьківських прав подружжя – П. і П. У судовому засіданні було встановлено, що П. повністю усунулася від виховання сина, фактично не здійснює елементарного догляду за ним. У будинку в зимовий час холодно, відсутня їжа. У школу хлопчик приходив недоглянутим, брудним, часто голодним, не підготовленим до уроків. П. зловживає спиртними напоями і періодично відсутній вдома.

Чи правильно виніс рішення суд?

Назвіть підстави позбавлення батьківських прав.

Розкрийте правові наслідки позбавлення батьківських прав.

24. А. подав позов про відібрання дітей від громадянки Тернової, яка тримає їх у себе на незаконній підставі. Після смерті його дружини, Т. є матір'ю померлої дружини А. Вона відмовилась повернути дітей батькові, мотивуючи це тим, що він веде аморальний спосіб життя. Суд виніс рішення про передачу обох дітей батькові. Апеляційним судом області була розглянута апеляційна скарга громадянки Т., та було постановлено нове рішення: про передачу молодшої дитини (6-ти років) батькові, а старшу дитину (15-ти років) залишити у Т. Вказане рішення, щодо старшої дитини, було скасовано Верховним Судом України в касаційному порядку. В рішенні було сказано: “Згідно СК України право брати участь у вихованні дитини мають їх батьки, а у разі їх смерті, позбавлення батьківських прав, хвороби та інших обставин, згідно яких діти залишилися без батьківського піклування, опікун. Крім батьків, усиновлювачів або опікунів інші особи не наділені правом на виховання дитини”.

Як правильно вирішити спір?

Які підстави позбавлення батьківських прав закріплені в сімейному законодавстві України?

Тема 6.

Права та обов'язки батьків і дітей щодо утримання

25. Подружжя К. прожило у шлюбі 20 років, після чого його було розірвано. Від шлюбу подружжя має двох дітей (1989 р. і 2002 р. народження), які залишилися проживати з матір'ю. При розірванні шлюбу між сторонами не виникло суперечки щодо надання дітям утримання. У 2008 р. К. подала позов про стягнення аліментів на малолітню дочку, у якому вказала, що матеріальна допомога К. стала періодичною і коштів на утримання дочки недостатньо. Дитина хвора на бронхіальну астму, у зв'язку з чим потребує регулярного догляду фахівця, санаторно-курортного лікування, придбання лікарських препаратів тощо. При розгляді справи К. заявив, що бере участь в утриманні обох дітей за власною ініціативою. Старшій дочці він оплачує навчання у вищому навчальному закладі. Кошти на утримання молодшої дочки з наступного місяця відраховуватимуться з його заробітної плати. Крім цього він систематично купує необхідні для дітей речі (одяг, книги, медикаменти). Тому, на думку відповідача, підстав для примусового стягнення з нього аліментів немає.

В якому випадку аліменти на дитину стягуються з батьків в судовому порядку?

Як треба вирішити спір?

26. Ш. і Г. з 2000 р. проживали однією сім'єю без реєстрації шлюбу. У 2004 р. у них народилася дочка. Від попереднього шлюбу Ш. мала сина 1998 р. народження, якого Г. усиновив. З 2007 р. у зв'язку з виникненням

неприятних стосунків Ш. і Г. стали проживати роздільно. При цьому за їхньою домовленістю син залишився проживати із Ш., а Г. з дочкою переїхали до його матері. У цьому ж році Ш. подала позов про стягнення додаткових витрат на дитину. Свої вимоги вона пояснила розвитком у хлопчика особливих здібностей у комп'ютерному програмуванні. Г. пред'явив зустрічний позов про звільнення його від обов'язку по утриманню сина і про стягнення з сина витрат на лікування Г. і догляд за ним. У позові Г. указав, що хлопчик розробляє комп'ютерні програми на замовлення відомої комп'ютерної фірми і має заробіток. Сам Г. тимчасово непрацездатний. Крім того, на його утриманні є стара мати. Суд відмовив Ш. у стягненні додаткових витрат на дитину і задовольнив вимоги Г. Ш. звернулася до апеляційного суду.

В яких випадках батьки можуть бути притягнуті судом до участі у додаткових витратах на дитину? Як визначається порядок участі батьків у таких витратах і їх розмір?

Чи підлягає апеляційна скарга Ш. задоволенню?

27. При розірванні шлюбу між подружжям А. виник спір з приводу утримання їхніх 7-річної дочки і 16-річного сина, які залишилися проживати з матір'ю. А. у зв'язку з переїздом на постійне місце проживання в інше місто запропонував укласти договір про припинення права на аліменти у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно, за яким передав синові свою частку (1/2) у праві власності на квартиру, що належала подружжю. Через два роки А. пред'явила позов про стягнення з А. аліментів на дочку та їхнього повнолітнього сина у зв'язку з продовженням ним навчання заочною формою у вищому навчальному закладі. За словами позивачки, вона перебуває в скрутному матеріальному становищі, тому не в змозі утримувати дітей самостійно. Крім того, на її думку, укладення договору відповідно до ст. 190 СК України, не звільняє А. від обов'язку щодо утримання дочки. Син у судовому засіданні заявив

про свою незгоду з тим, щоб батько оплачував його навчання, оскільки він сам хоче влаштуватися на роботу. А. пред'явив зустрічний позов про розірвання договору, у якому вимагав повернути передане за договором майно, а також відшкодувати збитки, спричинені його розірванням. На думку А., обов'язки по утриманню дітей, а також по управлінню їхнім майном А. виконує неналежним чином. Зокрема, з моменту укладення договору йому двічі треба було під час літніх канікул з метою оздоровлення дітей оплачувати для них путівки в санаторії. При розгляді справи судом встановлено, що квартиру передано у найм, а А. з дітьми проживає у своєї матері.

Визначте суб'єктний склад договору про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно.

Зробіть висновок у справі.

28. На підставі спільної заяви подружжя М. судом установлено режим їх окремого проживання. Дитину залишено проживати з матір'ю. При цьому подружжя уклало договір про сплату аліментів на дитину, в якому визначило розмір, форму й строки надання батьком утримання. Через деякий час М. почав проживати однією сім'єю з Ч. Після народження у неї сина М. перестав надавати утримання першій дитині за договором. У зв'язку з цим М. подала позов про стягнення аліментів і неустойки за прострочення сплати аліментів. М. пред'явив зустрічний позов про зміну умови договору щодо розміру аліментів, оскільки він перевищує розумні потреби дитини, а його матеріальний і сімейний стан змінився. Пізніше він змінив свої позовні вимоги і став наполягати на припиненні договору, оскільки, як йому стало відомо, М. віддала дитину до навчального закладу закритого типу, бо за родом своєї професійної діяльності часто буває у відрядженнях.

Які міри та підстави відповідальності передбачені законодавством за невиконання обов'язків щодо утримання?

Як треба вирішити спір?

29. У 2003 р. у зв'язку з народженням дитини між неповнолітніми П. (17 років) та Д. (16 років) зареєстровано шлюб. У 2005 р. шлюб розірвано. Судом ухвалено рішення про стягнення з батька аліментів на утримання дитини. При виконанні рішення суду з'ясовано, що відомості про місце перебування П. відсутні, і оголошено його розшук. У 2007 р. суд задовольнив позов Д. про позбавлення П. батьківських прав. Після цього, посилаючись на ст. 265 СК України, Д. звернулася з позовом про стягнення заборгованості за аліментами і неустойки за прострочення сплати аліментів з матері П. Свого часу мати П. допомагала Д. Пізніше вона перестала надавати матеріальну допомогу, бо позбавлення батьківських прав, на її думку, звільняє сина від обов'язку по утриманню дитини.

Чи зобов'язані утримувати свою дитину батьки, які позбавлені батьківських прав? Назвіть підстави припинення обов'язку батьків щодо утримання дитини.

Чи підлягає позов Д. задоволенню?

Тема 7.

Влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування

30. К. вступив у зареєстрований шлюб із Д., у якої був син від першого шлюбу. Бажаючи створити сім'ю, чоловік усиновив 6-річного хлопчика, одержавши згоду його кровного батька. Через рік після усиновлення між подружжям почалися конфлікти, які завершилися тим, що Д., не розірвавши шлюбу, повернулася до першого чоловіка, забрала сина, і вони стали проживати однією сім'єю. Через два роки Д. пред'явила

позов у суд до усиновителя хлопчика про стягнення аліментів на утримання усиновленого ним хлопчика. К. проти позову заперечував, посилаючись на те, що за таких обставин усиновлення повинно бути припинено.

Який висновок з даної справи повинен дати прокурор?

Яке рішення повинен винести народний суд?

31. Незаміжня С. 20 липня народила дитину і не захотіла забирати її з пологового будинку. Адміністрація пологового будинку вимагала від неї заяву про згоду на усиновлення її дитини без указання того, хто стане усиновителем. Таку заяву С. не підписала. Дитину було прийнято у дитячий заклад. Подружжя Г. хотіло усиновити дитину, але знайти її матір для того, щоб одержувати згоду, не вдалося. Після півторарічних пошуків матері адміністрація дитячого будинку дала згоду на всиновлення дитини подружжям Г. Усиновлення було належним чином оформлено. Незабаром С. дізналася про усиновлення її дитини і спромоглася дістати від медсестри відомості про усиновителів. Вона почала шантажувати їх, вимагати виплати великої суми грошей, погрожуючи в іншому разі відібрати дитину. При цьому вона стверджувала, що дитину усиновили незаконно і у неї є право на її відібрання.

Чи було в даному випадку допущено порушення закону?

Як слід вирішити цей конфлікт?

32. Над дванадцятирічним Максимом, батьки якого загинули в автомобільній катастрофі, була встановлена опіка. На підставі договору укладеного між органом опіки та піклування і сім'єю Т., Максим був переданий на виховання до неї. Після спливу одного року з моменту укладення договору про патронат Максим звернувся до суду з вимогою про його розірвання. В обґрунтування своїх вимог Максим поклав наступне.

1. Сім'я Т. не надає йому у своїй двокімнатній квартирі відокремленої площі для його проживання, а тому він вимушений жити разом із рідним сином подружжя Т. в одній кімнаті якому виповнилося дванадцять років на момент подання позову Максимом.

2. Грошей які надаються Максиму патронатними вихователями недостатньо для його фізичного та духовного розвитку. Окрім того Т. не дозволяють йому розпоряджатись депозитним рахунком який був відкритий на його ім'я його батьками за їх життя.

3. Договір про патронат був укладений органом опіки та піклування із сім'єю Т. без згоди Максима.

Чи є підстави для розірвання договору про патронат? Вирішіть справу?

33. Подружжя С. перебували між собою у шлюбі більш десяти років, але спільних дітей не мали, вирішили створити дитячий будинок сімейного типу з метою забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання дітей-сіріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. С. звернулись до юридичної консультації з такими питаннями.

1. Який порядок створення дитячого будинку сімейного типу передбачений чинним законодавством.

2. Яких діти мають в першу чергу мають право на влаштування до дитячого будинку сімейного типу.

3. Які документи орган опіки та піклування зобов'язаний надати батькам-вихователям.

4. Чи мають право діти, які будуть знаходитись на виховання у дитячому будинку сімейного типу створеного подружжям С., на отримання раніше призначених їх аліментів, пенсій, інших видів державної допомоги та суми коштів, що належать вихованцям як пенсія, аліменти чи інші види державної допомоги, переходять у розпорядження батьків-вихователів і витрачаються на утримання вихованців.

5. На кого покладається фінансування дитячого будинку сімейного типу.

Надайте аргументовану юридичну консультацію.

34. В прийомну сім'ю подружжя М. були передані десятирічна Г. і одинадцятирічний Г., які залишилися після смерті матері без піклування. В договорі, укладеним між органами опіки і піклування і прийомними батьками, було передбачено, що орган опіки і піклування протягом шести місяців виділить прийомним батькам трикімнатну квартиру з меблями. Однак, протягом двох років квартира не була надана. В цей період у подружжя народилась двійня, і вони вимушені були звернутися до суду з вимогою про надання квартири, оскільки проживати в двокімнатній квартирі з чотирма дітьми неможливо. Однак, орган опіки і піклування в суді заявив, що квартиру він виділити не має можливості, але подружжя має право розірвати договір, і в цьому випадку дітей направлять в дитячий будинок. Крім того, орган опіки і піклування хотів за власною ініціативою розірвати договір, оскільки вважав, що четверо дітей в прийомній сім'ї забагато. До того ж, прийомні батьки, начебто, не будуть належним чином піклуватися про прийомних дітей, так як у них з'явилися власні.

Чи є підставою для розірвання договору про передачу дітей в прийомну сім'ю народження в подружжя своїх дітей? Чи може подружжя вимагати надання їм квартири? Чи може подружжя розірвати договір? В яких випадках органи опіки і піклування можуть розірвати договір про передачу дітей в прийомну сім'ю? Як повинен бути вирішений спір між прийомними батьками і органом опіки і піклування?

35. Після смерті матері 14-річного Н. бажання піклуватися про хлопця виявила рідна бабуся, з якою він за життя матері стосунків не підтримував, і В., з яким загинула збиралася укласти шлюб, і у якого з Олексієм склалися батьківські відносини, а його рідний син любив хлопця, як брата.

Піклувальником був призначений В. Між піклувальником і Олексієм виник спір з приводу реалізації спадкового майна. Олексій хотів продати будинок, що знаходився в селі, який він отримав в порядку спадкування. Однак піклувальник згоди на вчинення правочину не давав, вважаючи, що Олексій не розуміє, наскільки в майбутньому йому буде потрібний цей будинок. Крім того, В. збирається звернутися з вимогою про стягнення аліментів до батька Олексія.

Якщо опікунами чи піклувальниками над однією і тією ж дитиною бажують стати декілька осіб, кому надається перевага? Чи вправі піклувальник давати згоду на вчинення правочинів по відчуженню майна підопічного (без згоди органу опіки і піклування)? Чи виникають у опікунів і піклувальників з підопічним аліментні правовідносини?

5. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ І ТЕРМІНИ

Аліменти — кошти на утримання дитини, які присуджуються у частці від доходу її матері/батька і (або) у твердій грошовій сумі.

Дитина — особа, яка не досягла повноліття — 18 років.

Недійсний шлюб — шлюб, укладений з порушенням норм сімейного законодавства, який внаслідок цього не породжує май: нових та особистих прав і обов'язків, які впливають зі шлюбу.

Опіка — форма захисту особистих і майнових прав фізичних осіб, які внаслідок певних обставин (вік, стан здоров'я) не можуть здійснювати свої права самостійно.

Патронат — спосіб улаштування дитини, позбавленої батьків: ського піклування, на виховання у сім'ю іншої особи (патронатного вихователя) до досягнення повноліття, за плату.

Підстави виникнення сім'ї — шлюб, кровне споріднення, усиновлення, а також інші підстави, які не заборонені законом і не суперечать моральним засадам суспільства.

Реєстрація шлюбу — юридичний факт, з яким пов'язане ви: никнення особистих та майнових правовідносин подружжя. Державна реєстрація шлюбу встановлена для забезпечення стабільності відносин між жінкою та чоловіком, охорони прав та інтересів подружжя, їхніх дітей, а також в інтересах держави та суспільства.

Родичі — особи, які походять один після одного або від спільного предка. Пряма спорідненість визначається щодо осіб, які послідовно походять один після одного: а) висхідна пряма лінія спорідненості встановлюється від нащадків до предків (син — батько, онука — дід), низхідна — від предків до нащадків (батько — син, дід — онука). Побічна спорідненість визначається щодо осіб, які походять від спільного предка (два брати є родичами, бо походять від однієї матері/батька).

Свояцтво — відносини між одним із подружжя і кровними родичами іншого з подружжя або між родичами обох із подружжя, що виникають не за рідством, а зі шлюбу.

Сімейне право — підгалузь цивільного права, норми якого регулюють сімейні особисті немайнові та майнові відносини, що випливають зі шлюбу, належності до сім'ї та спорідненості, виходячи із рівності учасників сімейних відносин і надання їм можливості самостійно вирішувати питання життя сім'ї.

Сімейний кодекс України — систематизований законодавчий акт, норми якого регулюють сімейні відносини і визначають засади шлюбу, особисті немайнові та майнові права і обов'язки подружжя, підстави виникнення, зміст особистих немайнових і майнових прав та обов'язків батьків і дітей, усиновлювачів та усиновлених, інших членів сім'ї та родичів.

Сім'я — первинний осередок суспільства. Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Спорідненість — кровний зв'язок між людьми, з наявністю якого пов'язані виникнення, зміна чи припинення прав та обов'язків.

Усиновлення — прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, здійснене у порядку, визначеному законом.

Шлюб — сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану.

6. ПОТОЧНИЙ (МОДУЛЬНИЙ) КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Опис предмета курсу

Курс	Напрямок, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу (структура залікового кредиту)
<p>Кількість кредитів ECTS: 1,5</p> <p>Модулів: 3</p> <p>Змістовних модулів: 2</p> <p>Загальна кількість годин: 54</p> <p>Тижневих годин: 2-8</p>	<p>6.0601 “Право”</p> <p>7.060101 “Спеціаліст”</p>	<p>Обов’язкова:</p> <p>Модуль I Лекції: 20 Практичні заняття: 14</p> <p>Модуль II Індивідуальна робота: 4</p> <p>Модуль III Самостійна робота: 16</p> <p>Види контролю: поточний модульний контроль; залік</p>

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОТОЧНОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

Оцінювання знань студентів з сімейного права здійснюється на основі результатів поточного модульного контролю (ПМК). Загальним об'єктом оцінювання знань студентів при ПМК є відповідні частини навчальної програми, засвоєння якої відповідно перевіряється під час ПМК.

Завданням ПМК є перевірка розуміння та засвоєння навчального матеріалу відповідного змістовного модулю, здатності осмислити зміст теми чи розділу навчальної програми, умінь застосовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань.

Об'єктами ПМК знань студентів з цивільного права є:

- успішність на практичних заняттях;
- виконання модульних контрольних завдань.

Оцінювання результатів ПМК здійснюється викладачем, який веде практичні заняття, наприкінці вивчення кожного змістовного модулю.

Критеріями оцінювання ПМК є:

- успішність на практичних заняттях (відвідування відповідних форм навчального процесу, рівень знань за результатами практичних занять, самостійне опрацювання тем в цілому чи окремих питань) – від 0 до 5 балів;
- оцінка за виконання модульних контрольних завдань – від 0 до 7 балів.

Виконання модульних контрольних завдань проводиться у формі тестування та домашньої контрольної роботи.

Перелік тестів, питань та завдань, порядок і час їх складання, критерії оцінювання визначаються кафедрою і доводяться до відома студентів на початку навчального року.

Підсумковий бал за результатами ПМК, оформляються під час останнього практичного заняття відповідного семестру.

Загальна кількість балів за ПМК при вивченні сімейного права складає 40 бали. Кожен модуль оцінюється у 20 балів. Результати ПМК знань студентів вносяться до відомості обліку поточної успішності та є основою

для визначення загальної успішності студента і враховуються при визначенні балів за підсумковий контроль знань (ПКЗ).

В разі невиконання завдань ПМК з об'єктивних причин студенти мають право за дозволом деканату скласти їх. Час і порядок складання визначається деканатом разом з кафедрою.

7. ІНДИВІДУАЛЬНЕА РОБОТА СТУДЕНТІВ (індивідуальні навчально-дослідні завдання)

Відповідно до «Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців» індивідуальна робота студентів з сімейного права включає:

- анотації прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис тощо;
- узагальнення судової практики з сімейних справ;
- есе за вузько-спеціальною проблематикою;
- підготовка наукових статей та доповідей;
- складання термінологічних словників;
- створення баз нормативно-правових актів за тематикою учбового курсу.

Вибір студентом індивідуальної роботи здійснюється за погодженням з кафедрою на початку навчального року. Організацію, контроль та оцінку якості виконання індивідуальної роботи студентів здійснює керівник, який закріплюється кафедрою за студентською навчальною групою. За індивідуальну роботу студент має можливість отримати максимально 10 балів.

Результати індивідуальної роботи надаються студентом для перевірки та оцінювання за 15 днів до початку екзаменаційної сесії.

8. ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “СІМЕЙНЕ ПРАВО”

Тема 1. Загальні положення сімейного права

1. Поняття сімейного права як галузі приватного права.
2. Предмет та метод сімейного права.
3. Державна охорона сім'ї.
4. Загальні засади регулювання сімейних відносин.
5. Застосування до регулювання сімейних відносин Цивільного кодексу України.
6. Регулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) сторін.
Аналогія закону та аналогія права.

Тема 3. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя.

1. Поняття та види особистих немайнових правовідносин подружжя.
2. Рівність чоловіка та дружини в сімейних відносинах.
3. Право на материнство, право на батьківство.
4. Прізвище дружини та чоловіка після реєстрації шлюбу.
5. Обов'язок подружжя турбуватися про сім'ю.
6. Інші особисті немайнові права та обов'язки.

Тема 7. Права та обов'язки батьків та дітей.

1. Назвіть засади здійснення батьківських прав по вихованню дитини.
2. Ознаки особистих немайнових прав батьків щодо дітей.
3. Як визначається ім'я, по-батькові, прізвище дитини?
4. Яким чином вирішується спор щодо участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо від неї?
5. Хто визначає місце проживання дитини, яка досягла 14 років?
6. Назвіть підстави позбавлення батьківських прав.

7. Правові наслідки обмеження в батьківських правах, за рішенням суду?

Тема 9. Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів.

1. Особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів.
2. Права на виховання.
3. Права на захист дітей.
4. Обов'язок по утриманню інших членів сім'ї та родичів.
5. Розмір аліментів, що стягуються з інших членів сім'ї та родичів, строки їх стягнення. Зміна розміру аліментів та звільнення від їх сплати.

9. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

Підсумкове оцінювання рівня знань студентів з сімейного права здійснюється на основі результатів поточного модульного контролю (ПМК), індивідуальної роботи студентів та підсумкового контролю знань студентів (ПКЗ) за 100-бальною шкалою. Результати ПМК та індивідуальної роботи студентів оцінюються в діапазоні від 0 до 50 балів; питання, що виносяться на ПКЗ – від 0 до 50 балів.

ПКЗ з сімейного права здійснюється у формі заліку з основних питань, що потребують творчої відповіді та уміння використовувати отриманні знання.

Конкретний перелік питань та завдань, що охоплюють весь зміст навчальної дисципліни, визначаються кафедрою і доводяться до відома студентів на початку навчального року. До екзаменаційного білета включаються 2 питання.

До відомості обліку підсумкової успішності заносяться сумарні результати ПМК, індивідуальної роботи студентів та ПКЗ в балах.

Розподіл балів, присвоюваних студентам

Модуль I (поточне тестування)		Модуль II (індивід. робота)	Підсумко вий залік	Сума
ЗМ1	ЗМ 2	10	50	100
20	20			

ЗМ – змістовний модуль

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни виставляється в залікову книжку згідно такої шкали:

Оцінка за шкалою ECTS	ВИЗНАЧЕННЯ	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НЮАУ
A	ВІДМІННО - відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5	90-100
B	ДУЖЕ ДОБРЕ - вище середнього рівня з кількома помилками	4	80-89
C	ДОБРЕ - в загальному правильна робота з певною кількістю значних помилок		75-79
D	ЗАДОВІЛЬНО- непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70-74
E	ДОСТАТНЬО- виконання задовольняє мінімальні критерії		60-69
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО- потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2	35-59
F	НЕЗАДОВІЛЬНО- необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		1-34

10. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ*

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. з наступними змінами (ст. ст. 32,51,52,121);
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. з наступними змінами та доповненнями;
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. з наступними змінами та доповненнями (ст. ст. 29, 31, 32, 33, 34, 35, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 75, 76, 77, 79);
4. Жилинкова І.В. Брачний договір. – Х.: Ксилон, 2005;
5. Красицька Л.В. Наукові засади та практика застосування нового Сімейного кодексу України. – Х.: Ксилон, 2007;
6. Логвінова М. Усиновлення (удочеріння): Національно- та міжнародно-правові аспекти. – Івано-Франківськ, 2000;
7. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / За ред. Є.О. Харитонова. – Х.: ТОВ «Одісей», 2006;
8. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / За заг. ред. Ю.С. Червоного. – К.: Істина, 2003;
9. Пасічник С.Г. Посвідчення шлюбного контракту // Нотаріат в Україні. – К.: Юрінком Інтер, 2000;
10. Ромовська З. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003;
11. Сімейне право України : Підручник/ Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2004;
12. Сімейне право. Нотаріат. Адвокатура. Суд / За заг. ред. С.Я. Фурси.- К.: Видавець Фурса С.Я.:КНТ, 2005;
13. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар/За заг. ред. С.Я. Фурси.- К.: Видавець Фурса С.Я.:КНТ, 2008;
14. Справи, пов'язані із застосуванням сімейного законодавства/ Судова практика Верховного Суду України у цивільних справах: Офіц. вид./

Верхов. Суд України; упоряд.: А.Г. Ярема, Л.В. Суворова; За заг. ред. А.Г. Яреми. – К.: Концерн «Ін Юре», 2007;

15. Червоний Ю.С. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України. –К.: Істина, 2002.

** Додатковий список літератури дивись в електронному курсі з навчальної дисципліни «Цивільне право України» (частина 1 та частина 2).*

ЗМІСТ

1. Вступ
2. Загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять, самостійної роботи
3. Програма навчальної дисципліни “Сімейне право”
4. Завдання до практичних занять та самостійної роботи
5. Основні поняття і терміни
6. Поточний (модульний) контроль знань студентів
7. Індивідуальна робота студентів (індивідуальні навчально-дослідні завдання)
8. Програмні питання з навчальної дисципліни «Сімейне право»
9. Критерії оцінки успішності студентів
10. Список рекомендованої літератури

Навчальне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ**

з навчальної дисципліни
„Сімейне право”
(відповідно до вимог ECTS)
Курс – IV, семестр – 7

Укладачі: Балюк В.М.
 Баранова Л.М.
 Бегова Т.І.
 Борисова В.І.
 Долгополова Л.М.
 Замуравкіна Р.М.
 Кривобок С.В.
 Лютикова П.В.
 Новикова В.В.
 Соловйов О.М.
 Явор О.А.

Відповідний за випуск *В.І. Борисова*